

**ODGOVORNOST PREDSEDNIKA
REPUBLIKE ZA POVREDU
USTAVA – ZABRANA UTICAJA
NA VRŠENJE SUDIJSKE FUNKCIJE**

TANASIJE MARINKOVIĆ

ODGOVORNOST PREDSEDNIKA
REPUBLIKE ZA POVREDU
USTAVA – ZABRANA UTICAJA
NA VRŠENJE SUDIJSKE
FUNKCIJE

Tanasije Marinković

CEPRIS, 2021.

Izdavač
Centar za pravosudna istraživanja (CEPRIS), Beograd

Za izdavača
Aleksandar Trešnjev

ISBN-978-86-901122-6-5

Dizajn
Petar Pavlović

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Publikacija je nastala u saradnji s Fondacijom za otvoreno društvo kao rezultat istraživanja na projektu "Ustavni sud i pravosuđe"

ODGOVORNOST PREDSEDNIKA REPUBLIKE ZA POVREDU USTAVA –
ZABRANA UTICAJA NA VRŠENJE SUDIJSKE FUNKCIJE

AUTOR

Prof. Tanasije Marinković

SADRŽAJ

ODGOVORNOST PREDSEDNIKA REPUBLIKE ZA POVREDU USTAVA – ZABRANA UTICAJA NA VRŠENJE SUDIJSKE FUNKCIJE	1
1. UVOD	1
2. POJAM PRAVNE ODGOVORNOSTI PREDSEDNIKA REPUBLIKE.....	2
2.1. Usporedno ustavno pravo.....	4
2.2. Ustavno pravo Republike Srbije.....	8
3. POJAM ZABRANE UTICAJA NA SUDIJU U VRŠENJU SUDIJSKE FUNKCIJE	10
4. TIPOLOGIJA IZJAVA PREDSEDNIKA REPUBLIKE KOJIMA SE UTIČE NA VRŠENJE SUDIJSKE FUNKCIJE	15
4.1. Neposredno narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva	15
4.1.1. Govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje usmereni na određenog imenovanog sudiju.....	15
4.1.2. Govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje usmereni na celokupno sudstvo	16
4.1.3. Govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje usmereni na određene neimenovane sudije.....	17
4.2. Posredno narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva.....	18
4.2.1. Prejudiciranje ishoda sudskih postupaka	18
4.2.2. Prejudiciranje ishoda istražnih i predistražnih postupaka.....	19
4.2.3. Izjašnjavanja o (ne)odgovornosti lica protiv kojih se ne vodi nikakav postupak.....	21
5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	24
6. SPISAK IZVORA	27
6.1. Knjige i članci.....	27
6.2. Elektronski mediji.....	28

ODGOVORNOST PREDSEDNIKA REPUBLIKE ZA POVREDU USTAVA – ZABRANA UTICAJA NA VRŠENJE SUDIJSKE FUNKCIJE

1. UVOD

„Apsolutist i vrlo surevnjiv za svoj autoritet, Miloš je osećao neodoljivu potrebu da interveniše svuda i njemu je izgledalo sasvim prirodno da nema presude, koju on ne može oboriti ili izmeniti. To je za njega bio jedini način da održi jedinstvo vlasti i da pokaže da je on efektivno sve i sva u zemlji. [...] Na svaku i svačiju presudu čovek je mogao doći u njegov konak i žaliti se: nije bila retkost da on tu presudu bez daljih formalnosti obori ili promeni. [...] Osobenost tih Miloševih zasedanja bila je još i u tome što su ona bila javna na originalan način, sudilo se i ispitivalo napolju: Miloš sa sudijama stane ili sedne na divanani a parničari dole između momaka po avliji. [...] Pretrpan poslovima svoje privrede i uzevši sve narodne poslove u svoje ruke, Miloš je u njima bio često brz, prek i nedosledan. Materijalna teškoća za savlađivanje poslova, koja bi bila velika i za više tehnički spremljenih ljudi, povećavala je njegovu prirodnu nervoznost i netrpeljivost. [...] Danas će rešiti ovo, sutra ono. Jednog dana dao bi ovakvu presudu, sutra-dan o sličnoj stvari rešio bi drukčije; jednom će vrlo važnu stvar ostaviti na rešenje, sudu ili starešini; drugi put će pozvati sebi na sud čoveka po tužbi koju je mogao običan pandur svršiti. [...] Njegovo nepostojanstvo i nestalnost njegova raspoloženja bilo je prešlo u čudo: danas bi pretio nekome starešini batinama, uskoro bi mu pisao ljubazno pismo ili bi mu poslao svoga brata, ženu ili koga od svojih u veselje ili bi ga pozvao k sebi o slavi.“¹

Tako je, prema rečima čuvenog istoričara i diplomate Mihaila Gavrilovića, izgledalo deljenje pravde pod knezom Milošem Obrenovićem. Postojali su policijski i sudski organi, ali oni nisu bili prepreka da knez Miloš uzme poslove pravosuđa u svoje ruke. Dva veka kasnije čini se da duh kneza Miloša još uvek živi u Srbiji. Njen sadašnji šef države Aleksandar Vučić, takođe apsolutista i surevnjiv za svoj autoritet, oseća neodoljivu potrebu da interveniše svuda. On sprovodi istrage, optužuje i sudi, i to ne samo stvarnim i izmišljenim prestupnicima već i samim sudijama. Za Vučića, kao nekada za kneza Miloša, to je jedini način da održi jedinstvo vlasti i da pokaže da je on efektivno sve i sva u zemlji. Osobenost tih Vučićevih suđenja, kao i onih Miloševih, jeste u tome što su javna na originalan način. Knez Miloš je ispitivao i

¹ Др Мих. Гавриловић, *Милош Обреновић*, књига друга (1820–1826), Издање задужбине И. М. Коларца, Београд 1909, 476–477 и 479–480.

sudio napolju, sa sudijama na divanani, a parničari bi bili dole u avliji. Vučić optužuje i sudi na konferencijama za štampu, u govorima dok otvara fabrike i puteve i odgovarajući na pitanja novinara u televizijskim intervjuima. Danas komentariše rušenje u Savamali, sutra će se izjašnjavati o suđenju za udes na naplatnoj rampi Doljevac, a prekosutra će saopštavati istinu o „Krušiku“ i „Jovanjici“.

Međutim, razlika između Srbije treće decenije XIX veka i treće decenije XXI veka jeste u tome što ona sada ima Ustav, što je republika u kojoj je šef države pravno odgovoran za povredu Ustava i što je za dva veka ustavne istorije razvila institucije vladavine prava. Sudije i tužioci u današnjoj Srbiji osećaju politički pritisak koji dolazi sa televizijskih ekrana koji bi da obara i menja njihove odluke i pokušavaju da mu se odupru koliko im to dopušta politička i pravna kultura u kojoj vrše svoju vlast. Cilj ovog istraživanja jeste da se doprinese jačanju nezavisnosti sudske i samostalnosti tužilačke funkcije ispitavanjem odgovornosti predsednika Republike Aleksandra Vučića za povredu Ustava narušavanjem načela podele vlasti i autoriteta i nepristrasnosti sudstva i tužilaštva. Naime, Ustav Republike Srbije izričito zabranjuje „svaki uticaj na sudiju u vršenju sudijske funkcije“ (član 149 stav 2). Tu ustavnu zabranu moguće je povrediti javnim izjavama i nastupima predsednika Republike kojima se ometa pravda, i to napadima na ličnost sudija ili iznošenjem stavova o krivici, odnosno nevinosti određenih lica koja su ili bi mogla biti predmet predistražnih, istražnih i sudskih postupaka.

Da bismo ispitali odgovornost predsednika Republike zbog povrede ustavne zabrane uticaja na vršenje sudijske funkcije, najpre ćemo razmotriti pojam pravne odgovornosti predsednika Republike (2), potom ćemo analizirati pojam zabrane uticaja na vršenje sudijske funkcije (3) i na kraju ćemo dati tipologiju izjava predsednika Republike kojima se utiče na vršenje sudijske funkcije (4). Rad se završava zaključnim razmatranjima (5).

2. POJAM PRAVNE ODGOVORNOSTI PRESEDNIKA REPUBLIKE

Pojam odgovornosti predsednika republike zbog povrede ustava usko je povezan s njegovim nadležnostima i, uopšte, s njegovim postupanjem u svojstvu šefa države. Dok je, kao privatna ličnost, privremeno zaštićen imunitetom za određena (ne)činjenja, šef države u republici odgovoran je za svoje zvanične radnje te on može biti i razrešen funkcije ukoliko se njegova odgovornost ustanovi u odgovarajućem postupku. Međutim, ta odgovornost, nasuprot ministarskoj odgovornosti u parlamentarnom sistemu, nije politička već je pravna, što njega čini stabilnim delom egzekutive.

Pravna odgovornost šefa države, u Ustavu Republike Srbije od 2006. godine, bliže se određuje kao odgovornost za „povredu Ustava“. Taj isti ili suštinski isti osnov odgovornosti poznaju i drugi ustavi. Da bi se bolje razumeo pojam pravne odgovornosti šefa države u Republici Srbiji, sagledaćemo najpre kako je to pitanje uređeno u uporednom ustavnom pravu (2.1), a onda ćemo izložiti i odgovarajuće odredbe Ustava od 2006. godine (2.2).

Potreba uporednog ustavnopravnog pogleda na pravnu odgovornost predsednika republike dodatno je opravdana činjenicom da ona nije dovoljno razmotrena u našoj doktrini, uprkos izuzetno značajnoj studiji Miodraga Jovičića o odgovornosti nosilaca javnih funkcija i posebnom interesovanju Ratka Markovića za to pitanje.

Njihovoj, inače bogatoj i iznijansiranoj analizi nedostaje upravo određenje pojma *pravne* odgovornosti predsednika republike, preciznije ustavnih delikata usled čije povrede šef države u republici može biti opozvan, odnosno razrešen. Miodrag Jovičić svodi pravnu odgovornost šefa države u republici na krivičnu odgovornost za ustavom navedena inkriminisana dela.² Takav pristup je suviše redukcionista jer šef države u republici ne odgovara samo za povrede tih dela. Osim toga, ti ustavni delikti se u uporednom ustavnom pravu ne shvataju strogo krivičnopravno već imaju određenu političku obojenost (*infra*, 2.1).

Ratko Marković je ispravno primećivao, u kontekstu Ustava od 1990. godine, da „kršenje Ustava [...] nije krivično delo kažnjivo po opštim kaznenim propisima, zbog čega bi se odgovornost za to delo mogla kvalifikovati kao krivična, kako ovaj oblik odgovornosti nazivaju mnogi domaći i strani autori“.³ Otuda je on određivao „kršenje Ustava“ kao „nepoštovanje Ustava, štetno delovanje po poredak utvrđen Ustavom“.⁴ Sagledavajući to isto pitanje u kontekstu Ustava od 2006. godine, Marković primećuje da „se upotrebljen izraz ‘povreda Ustava’ ima razumevati kao povreda teksta Ustava, što je daleko uže značenje od izraza ‘kršenje Ustava’, kako ga je shvatao Ustav Republike Srbije od 1990“.⁵ Međutim, Marković ne objašnjava šta se podrazumeva pod povredom teksta Ustava. Odgovor na to pitanje dobijamo u uporednom ustavnom pravu.

² Miodrag Jovičić, *Odgovornost nosilaca javnih funkcija – uporednopravna studija*, Institut za uporedno pravo, Beograd 1968, 102.

³ Ратко Марковић, *Одговорност председника Републике – према уставима Републике Србије од 1990. и 2006. године, Два века српске уставности* (ур. Александар Фира, Ратко Марковић), САНУ, Београд 2010, 22

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*, 28.

2.1. Uporedno ustavno pravo

Kako primećuje Francis Delpere (*Francis Delpéré*), postoje zajedničke ustavne tradicije u Evropi čija obeležja nose, hteli to ili ne, svi nacionalni sistemi.⁶ U tom smislu neophodno je razmotriti kako se razume pravna odgovornost predsednika republike u državama koje imaju razvijeniju pravnu i političku kulturu i čiji su ustavi najčešće bili uzor nacionalnim sistemima na evropskom kontinentu.⁷ Na prvi pogled, u uporednom ustavnom pravu javljaju se različiti osnovi pravne odgovornosti predsednika republike. Pojednostavljeno i istorijski posmatrano, oni se mogu podeliti na „krivičnopravne“ i „ustavnopravne“. Međutim, njihovo bliže sagledavanje će pokazati da je zapravo reč o *sui generis* ustavnim kategorijama, o *crimina propria*, odnosno o osnovama odgovornosti čija se kvalifikacija izvodi iz nadležnosti predsednika republike i njegove obaveze da bude odan ustavu.

Nesumnjiv uticaj na nacionalne sisteme i doktrinarnе poglede kontinentalne Evrope ostvario je najpre Ustav SAD od 1787. godine, koji je i sâm, kada je reč o ustanovi *impeachment*-a, nastavljач britanske tradicije.⁸ U članu 2 odeljku 4 američkog Ustava navodi se da se predsednik SAD i drugi nosioci saveznih funkcija razrešavaju ukoliko su optuženi i osuđeni za „izdaju, mito ili druge teške zločine i prestupe“ (*Treason, Bribery, or other high Crimes and Misdemeanors*). I dok prva dva alternativno navedena osnova odgovornosti ne stvaraju veće teškoće u tumačenju, pojam „teških zločina i prestupa“ nije samoočigledan. Aleksandar Hamilton (*Alexander Hamilton*) pojašnjava da su u pitanju povrede koje proističu iz ograđenja o dužnosti nosilaca javnih funkcija ili, drugim rečima, „iz zloupotrebe i kršenja javnog poverenja. One su takve prirode da se sa neobičnom ispravnošću mogu nazvati POLITIČKIM, s obzirom da se uglavnom odnose na povrede učinjene neposredno samom društvu“.⁹ Kas Sanstejn (*Cass Sunstein*), koji je temeljno istražio rad na donošenju Ustava od 1787. godine, kada je reč o ustanovi *impeachment*-a, potvrđuje da se pod „teškim zločinima i prestupima“ podrazumevaju ozbiljna krivična dela, ali i druge ozbiljne povrede koje ne moraju nužno biti krivična dela, u tehničkom smislu, poput pojedinih oblika zloupotrebe vlasti.¹⁰

⁶ Francis Delpéré, La responsabilité du chef de l'État – Brèves observations comparatives, *Revue française de droit constitutionnel* 49/2002, 31.

⁷ Tako, Ratko Marković smatra da je odgovornost predsednika Republike po Ustavu Srbije iz 2006. godine mešovina austrijskog i američkog rešenja ustavnopravne odgovornosti predsednika Republike. Марковић, 28.

⁸ Alexander Hamilton, The Federalist No. 65, *The Federalist Papers by Alexander Hamilton, James Madison and John Jay* (ed. Garry Wills), Bantam Books, New York 1982, p. 331.

⁹ *Ibid.*, pp. 330–331 (велика слова аутора, прим. Т. М.).

¹⁰ Cass R. Sunstein, *Impeachment – A Citizen's Guide*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England 2017, 36–48.

To šire poimanje krivičnopravnih osnova odgovornosti, odnosno njihovo specifično ustavnopravno tumačenje, preovladalo je u Evropi. Tako, francuska ustavnopravna doktrina smatra da se „veleizdaja“ (*haute trahison*), koja je bila osnov odgovornosti šefa države pod Trećom (1871–1940) i Četvrtom republikom (1946–1958), ne svodi na krivična dela veleizdaje, zavere sa neprijateljem ili narušavanja nacionalne odbrane. U pitanju je *sui generis* političko značenje koje podrazumeva ozbiljno ogrešenje predsednika o njegove ustavne dužnosti.¹¹ „Francuska pravna tradicija smatra da svesno, očigledno i teško kršenje ustavne odredbe jeste veleizdaja u ustavnom smislu.“¹² To stanovište nalazi posebno uporište u članu 68 stav 2 Ustava Druge francuske republike od 1848. godine koji je izričito sadržao da je veleizdaja „svaki čin kojim predsednik Republike raspušta Nacionalnu skupštinu, odlaže njene sednice ili sprečava vršenje njenih nadležnosti“.¹³ Veleizdaja je navođena kao osnov odgovornosti i u Petoj republici (1958 –) sve do 2007. godine kada je Ustav u tom pogledu izmenjen. Tada je, u izvesnom smislu, ustavnopravno značenje veleizdaje precizirano tako što se u član 68 stav 1 Ustava kao osnov odgovornosti predsednika Republike uvodi „ogrešenje o dužnosti koje je u očiglednom neskladu sa vršenjem njegovog mandata“ (*manquement à ses devoirs manifestement incompatible avec l'exercice de son mandat*).¹⁴

Ustav Italije od 1947. godine, član 90 stav 1, naizgled razdvaja krivičnopravni od ustavnopravnog osnova odgovornosti navodeći da „predsednik Republike nije odgovoran za radnje preduzete u vršenju svojih predsedničkih dužnosti osim u slučaju veleizdaje ili povrede Ustava“ (*per alto tradimento o per attentato alla Costituzione*). Međutim, italijanska ustavnopravna doktrina stoji na stanovištu da je i u jednom i u drugom slučaju reč o *crimina propria*, o osobenim prestupima čija se kvalifikacija izvodi iz ustavnih nadležnosti predsednika Republike i njegove obaveze da bude odan ustavu izražene u zakletvi koju polaže.¹⁵

¹¹ G. Vedel, *Droit constitutionnel et Institutions politiques*, Les Cours de Droit, 1960–1961, p. 826. Navedeno prema: Bruno Genevois, France, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction* (2002), 199.

¹² Genevois, 199.

¹³ *Ibid.* Za potpuno razumevanje te odredbe neophodno je znati da šef države, po Ustavu od 1848. godine, nije imao pravo da raspušta Nacionalnu skupštinu i odgađa njene sednice, a da su razlog za to sužavanje njegovih ovlašćenja bile okolnosti koje su dovele do Julske revolucije 1830. godine. Naime, 26. jula 1830. godine, francuski kralj Šarl X (*Charles X*) raspustio je tek izabrani Predstavnički dom, koji se nije ni sastao, i raspisao nove izbore. To je, između ostalog, izazvalo narodno nezadovoljstvo, postavljanje barikada i krvave nereda na ulicama Pariza 27, 28. i 29. jula (*trois glorieuses*). Драгољуб М. Поповић, *Стварање модерне државе*, Издавачка агенција „Драганић“, Београд 1994, 137.

¹⁴ Više vid. Танасије Маринковић, *Устав као конвенција – еволуција Пете француске републике* (необјављена докторска дисертација), Правни факултет Универзитета у Београду, 2008, 62–64.

¹⁵ Elena Libone, Alessandro Pizzorusso, Italie, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction*, 2002, 264.

Ustav Austrije takođe poznaje dva osnova za razrešenje predsednika Republike, „ustavnopravni“ (član 142 stav 2 tačka 1) i „krivičnopravni“ (član 143). U pitanju su skrivljena povreda Saveznog ustava (*schuldhaften Verletzung der Bundesverfassung*) i činjenje krivičnog dela u vršenju javne funkcije. Prvi osnov za razrešenje, koji je za potrebe ovog rada posebno važan zbog boljeg razumevanja njegovog srpskog pandana, podrazumeva jasno razlikovanje ovlašćenja, odnosno obaveza predsednika čija moguća povreda otvara pitanje njegove odgovornosti i ovlašćenja čije je (ne)vršenje prepušteno njegovoj slobodnoj volji.¹⁶ Dakle, skrivljena povreda stroge ustavne obaveze povlači za sobom mogućnost razrešenja predsednika bez obzira na to o kojoj ustavnoj obavezi je reč i koji je stepen ozbiljnosti te povrede.¹⁷ Vrsta krivice nije precizirana te dolaze u obzir i umišljaj i nehat.¹⁸

Osnovni zakon Nemačke poznaje, kao osnov odgovornosti predsednika Republike, svesnu povredu (*vorsätzlicher Verletzung*) Osnovnog zakona ili bilo kojeg saveznog zakona (član 61 stav 1). Tu vrstu odgovornosti doktrina, po inerciji, naziva krivičnom odgovornošću, što ne odgovara suštini stvari.¹⁹ Iako nije reč o političkoj odgovornosti, pravna odgovornost predsednika Republike ne svodi se na odgovornost za činjenje krivičnih dela u vršenju javne funkcije. Uslovi za odgovornost predsednika Republike šire su određeni. Naime, to može biti izričita povreda bilo Osnovnog zakona (uključujući tu i jurisprudenciju Saveznog ustavnog suda) bilo saveznog zakona, u formalnom značenju te reči (dakle, ne i saveznih uredaba). Propisivanje „namere“ kao uslova za odgovornost podrazumeva, smatra većina komentatora te ustavne odredbe, da posledica nehatne povrede Osnovnog zakona ne može da bude postavljanje pitanja odgovornosti šefa države: „Neophodno je da je predsednik Republike svestan da čini povredu prava.“²⁰ Uz to, većina komentatora se slaže da povreda Osnovnog zakona ili saveznih zakona mora biti „politički značajna“, odnosno da mora imati nepodnošljive političke posledice.²¹

Navedimo u korpusu evropskih republika i primer Grčke. U toj zemlji, u kojoj takođe postoje oba osnova odgovornosti – veleizdaja i svesna povreda Ustava (član 49 stav 1 Ustava) – smatra se da izraz veleizdaja ima isto, ako ne i šire značenje od onog

¹⁶ Otto Pfersmann, Autriche, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction*, 2002, 146.

¹⁷ *Ibid.*, 146–147.

¹⁸ *Ibid.*, 147.

¹⁹ Willy Zimmer, Allemagne, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction*, 2002, 133.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*

koje se pridaje čitavom poglavlju o veleizdaji u Krivičnom zakoniku (čl. 134 – 137).²² Svesna povreda ustava podrazumeva činjenje ili nečinjenje koje je u suprotnosti sa kogentnom odredbom Ustava u vezi sa vezanim nadležnostima predsednika, čija je posledica ozbiljno narušavanje funkcionisanja političkog režima. Dakle, dva su načina da predsednik svesno povredi Ustav: kada ne preduzima akte u pogledu kojih je oslobođen premapotpisa, iako je dužan da ih preduzme, i kada odbija da potpiše premapotpisani akt koji mu je Vlada podnela.²³

*
* *

Proizlazi da se osnov pravne odgovornosti predsednika republike, bilo da je zaodeven u rečnik krivičnog prava, bilo da je određen na širi način, kao odgovornost za povredu ustava, nalazi u nepoštovanju kogentnih normi ustava, odnosno izričitih obaveza – zabrana i naloga – koje ustav propisuje. Te obaveze se mogu podeliti u dve alternativne grupe. Jedne proističu iz nadležnosti predsednika koje pripadaju kategoriji vezanih akata, a druge iz ostalih odredaba ustava čije je poštovanje izraz odanosti ustavu. Konkretizacija kogentnih odredaba ustava u krivičnim i drugim zakonima olakšava dokazivanje sadržine obaveza, ali sama po sebi nije neophodna za njihovo postojanje.

Prva grupa osnova se tiče akata predsednika republike, koje samo on može da preduzme, bilo da ih preduzima sâm (prosti akti) bilo da ih preduzima u sadejstvu sa drugim državnim organima (složeni akti). Svi ti akti predsednika republike mogu se podeliti na pravno vezane i slobodne. Pravno vezani akti su oni za koje je unapred propisano „kada se imaju doneti i kakva im mora biti sadržina“.²⁴ U slučaju diskrecionih akata, njihovom donosiocu se prepušta da po svom slobodnom nahođenju i oceni javnog interesa odluči u konkretnom slučaju kakav akt će doneti, tj. da između više dozvoljenih mogućnosti izabere jednu.²⁵ Predsednik republike može biti pozvan na odgovornost samo zbog povrede prve grupe akata, ne i druge. Razmatrajući austrijsko ustavno pravo, Pfersman (*Pfersmann*) daje primer obe vrste akata, kao i onih čiju pravnu prirodu nije lako odrediti. Pravno vezani akt bi bila obaveza predsednika da razreši Vladu kada joj je izglasano nepoverenje (član 74 stav 1 Ustava Austrije). Nasuprot tom primeru je ovlašćenje predsednika Republike da pomiluje i odlikuje (član 65 st. 2 i 3 Ustava Austrije). Iako se te nadležnosti ostvaruju na predlog Vlade (član 67 st. 2 i 3 Ustava Austrije), one nisu obaveza već ovlašćenje, te je njihovo (ne)vršenje stvar slobodne

²² Séverine Nicote, Dyonisia Sidirokastriti, Grèce, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction*, 2002, 231.

²³ *Ibid.*, 231–232.

²⁴ Ратко Марковић, *Управно право*, Слово АД, Београд 2002, 261.

²⁵ *Ibid.*

procene predsednika Republike. Konačno, postoje i akti koje nije jednostavno grupisati, poput nadležnosti predsednika Republike da imenuje nosioce saveznih javnih funkcija, naime da li je on dužan da postupi po predlogu nadležnog organa ili nije dužan da po njemu postupi ukoliko smatra da predložena osoba ne ispunjava potrebne uslove.²⁶

Obaveze predsednika republike ne nalaze se samo u njegovim ustavom određenim nadležnostima već i u zabranama i nalogima koji su sadržani u drugim odredbama ustava. Adresati tih obaveza katkada su tako široko određeni da obuhvataju ne samo predsednika republike i druge nosioce javnih funkcija već i obične građane. Ipak, ustavne zabrane i nalozi naročito obavezuju šefa države, i to zbog zakletve koju polaže pre stupanja na najvišu javnu funkciju. Ta zakletva se često ustavom propisuju i može da sadrži i konkretne obaveze, a ne samo one načelne, usmerene na poštovanje i odbranu ustava.²⁷ Zato pojedini konstitucionalisti u kršenju zakletve odanosti republici i poštovanju ustava vide osnov odgovornosti šefa države za povredu ustava.²⁸

2.2. Ustavno pravo Republike Srbije

Članom 118 stav 1 Ustava od 2006. godine propisano je da se „predsednik Republike razrešava [...] zbog povrede Ustava“. Tim članom Ustava se još uređuje: da postupak za razrešenje može da pokrene Narodna skupština, na predlog najmanje jedne trećine narodnih poslanika; da je Ustavni sud dužan da po pokrenutom postupku za razrešenje, najkasnije u roku od 45 dana, odluči o postojanju povrede Ustava; te da se predsednik Republike razrešava odlukom Narodne skupštine, glasovima najmanje dve trećine narodnih poslanika. Sâm postupak razrešenja nije bez nedorečenosti, no za potrebe ovog rada ograničavamo se na pitanje osnova za razrešenje.

Čisto jezičko tumačenje te odredbe Ustava i shvatanja ustavnopravne doktrine u drugim državama o pravnoj odgovornosti šefa države (*supra*, 2.1) nalažu da se osnov odgovornosti predsednika Republike traži u povredi obaveza koje mu Ustav nameće. Te obaveze proističu iz njegovih nadležnosti koje imaju karakter vezanih akata, ali i iz ostalih odredaba Ustava koje sadrže zabrane i naloge. Obe grupe obaveza moraju se tumačiti u svetlosti zakletve koju predsednik Republike polaže kada stupa na dužnost.²⁹

²⁶ Pfersmann, 146.

²⁷ Uporediti: član 2 odeljak 1 Ustava SAD, član 91 Ustava Italije, član 62 Ustava Austrije i član 56 Osnovnog zakona Nemačke.

²⁸ Delpéré, 39.

²⁹ Član 114 stav 3 Ustava: „Zaklinjem se da ću sve svoje snage posvetiti očuvanju suverenosti i celine teritorije Republike Srbije, uključujući i Kosovo i Metohiju kao njen sastavni deo, kao i ostvarivanju

Odgovarajući primer za prvu grupu obaveza jesu nadležnosti predsednika Republike u vezi sa proglašenjem zakona. Tako, „predsednik Republike je *dužan* da najkasnije u roku od 15 dana od dana izglasavanja zakona, odnosno najkasnije u roku od sedam dana ako je zakon donet po hitnom postupku, donese ukaz o proglašenju zakona ili da zakon, uz pismeno obrazloženje, vrati Narodnoj skupštini, na ponovno odlučivanje“ (član 113 stav 1 Ustava, *kurziv naš*). Međutim, „predsednik Republike je *dužan* da proglasi ponovno izglasani zakon“ (član 113 stav 3 Ustava, *kurziv naš*). Dakle, Ustav nalaže šefu države da proglasi zakon u određenom roku (vezani akt). On se može osloboditi te obaveze jedino upotrebom suspenzivnog veta (diskreciono ovlašćenje), odnosno vraćanjem zakona Narodnoj skupštini na ponovno odlučivanje. No, ako Skupština ponovo izglasa zakon, „predsednik Republike je dužan da [ga] proglasi“ (vezani akt); s tom razlikom, u odnosu na prethodnu dužnost, što od ove nema mogućnosti odstupanja, te bi njeno nepoštovanje značilo povredu Ustava i bilo bi osnov za njegovo razrešenje.

Ustav sadrži i naloge i zabrane predsedniku Republike koji nisu izraz njegovih nadležnosti, ali jesu u vezi sa vršenjem funkcije šefa države. Neke od tih obaveza tiču se isključivo njega samog, dok se druge nameću svim nosiocima javnih funkcija, a ima i onih koje se odnose na sve subjekte na teritoriji Republike Srbije. Tako, Ustavom se zabranjuje da predsednik Republike obavlja drugu javnu funkciju ili profesionalnu delatnost (član 115 Ustava). Nepoštovanje te zabrane bi značilo povredu Ustava i bilo bi osnov za njegovo razrešenje. Isto važi i za zabranu sukoba interesa: „Niko ne može vršiti državnu ili javnu funkciju koja je u sukobu sa njegovim drugim funkcijama, poslovima ili privatnim interesima“ (član 6 stav 1 Ustava). Konačno, vršenjem svoje funkcije – svojim javnim nastupima i službenim radnjama – predsednik Republike može da prekrši i druge zabrane koje takođe imaju karakter povrede Ustava i osnov su za njegovo razrešenje: zabrana diskriminacije (član 21 stav 3 Ustava) i posebno zabrana izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje (član 49 Ustava); zabrana upotrebe podataka o ličnosti izvan svrhe za koju su prikupljeni (član 42 stav 3 Ustava), kao i zabrana svakog uticaja na sudiju u vršenju sudijske funkcije (član 149 stav 2 Ustava).

*

* *

Za potrebe ovoga rada naročito je važno razmotriti zabranu uticaja na sudiju. O toj zabrani i u čemu se sastoji nedozvoljeni uticaj na sudiju biće reči u narednoj glavi (*infra*,

Ijudskih i manjinskih prava i sloboda, poštovanju i odbrani Ustava i zakona, očuvanju mira i blagostanja svih građana Republike Srbije i da ću savesno i odgovorno ispunjavati sve svoje dužnosti. “

3). Ipak, na ovom mestu, povodom pojma odgovornosti predsednika Republike za povredu Ustava, mora se napomenuti da Ustav zabranjuje uticaj na sudiju zarad zaštite sudijske nezavisnosti, a sve sa ciljem nepristrasnog i stručnog deljenja pravde. To teleološko shvatanje potvrđuje i sistemsko tumačenje Ustava. Pomenuta zabrana nalazi se u članu 149 Ustava koji nosi rubrum „Nezavisnost sudije“ i čiji prvi stav glasi „sudija je u vršenju sudijske funkcije nezavisan i potčinjen samo Ustavu i zakonu“. To je važno naglasiti jer je nezavisnost sudstva, kao načelo organizacije državne vlasti, i sâmo postalo jedno ljudsko pravo, i to pravo na nezavisno sudstvo odnosno na nezavisnog sudiju.³⁰ A zakletvom koju polaže prilikom stupanja na predsedničku dužnost šef države se obavezuje da će „sve svoje snage posvetiti [...] ostvarivanju ljudskih i manjinskih prava i sloboda“ (član 114 stav 3 Ustava).

Iz toga proizlazi da se nedozvoljenim uticajem na sudiju povređuje ne samo konkretna ustavna zabrana svakog uticaja na sudiju u vršenju sudijske funkcije već i ustavom propisana zakletva koja predsedniku Republike nalaže da sve svoje snage posvetiti ostvarivanju ljudskih prava (uključujući i na nezavisnog sudiju). Uz sve to, s obzirom na stepen tog uticaja i okolnosti predmeta u kojima se vrši uticaj, može se ispostaviti da se krše i druge ustavne zabrane. Naime, ustavna zabrana predsedniku Republike da obavlja drugu javnu funkciju (konkretno, *de facto* sudsku odnosno tužilačku), ali i zabrana sukoba interesa – da vrši državnu funkciju koja je u sukobu sa njegovim privatnim interesima (kada sa pozicija predsedničke funkcije vrši pritisak na sudsku odnosno tužilačku funkciju u predmetima u kojima ima privatni interes).

3. POJAM ZABRANE UTICAJA NA SUDIJU U VRŠENJU SUDIJSKE FUNKCIJE

Materijalnopravni okvir za ispitivanje odgovornosti predsednika Republike za povredu Ustava zbog uticaja na sudiju u vršenju sudijske funkcije određen je najznačajnijim izvorima prava Republike Srbije.

Osim izričite norme da je „svaki uticaj na sudiju u vršenju sudijske funkcije [...] zabranjen“ (član 149 stav 2), Ustavom Republike Srbije, preciznije njegovim načelima, propisuje se da „uređenje vlasti počiva na podeli vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku“, da se „odnos tri grane vlasti zasniva [...] na ravnoteži“, te da je „sudska vlast [...] nezavisna“ (član 4 st. 2, 3 i 4). Dakle, već se načelima Ustava ističe da je državna vlast u Srbiji podeljena, a ne jedinstvena; da je jedna od tri grane vlasti i sudska vlast; da se odnos između zakonodavne, izvršne i sudske vlasti zasniva na ravnoteži, a ne na

³⁰ Jasminka Hasanbegović, *Ka filozofiji prava kao filozofiji ljudskih prava*, Dosije studio, Beograd 2021, 26–27.

potčinjenosti jedne vlasti drugoj, i da je sudska vlast nezavisna, što joj se odvajkada priznaje jer je najmanje opasna – ne raspolaže ni silom ni budžetom (*no influence over either the sword or the purse*),³¹ i izložena je nasrtajima izvršne i zakonodavne vlasti. Na temelju tih ustavnih načela, sedmim i osmim odeljkom petog dela Ustava jemči se niz garantija supstancijalne i personalne nezavisnosti sudija, a devetim odeljkom petog dela Ustava jemče se garantije samostalnosti tužilaca.

Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda štiti se „pravo na slobodu izražavanja“, ali se i dopušta da se to pravo „može podvrgnuti [...] ograničenjima [...] radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva“ (član 10, *kurziv naš*). Evropski sud za ljudska prava, koji svojom praksom stavlja u delo Konvenciju, razvio je razlikovanje između zloupotrebljavajuće kritike sudstva koja nije dopuštena i konstruktivne kritike koja je zaštićena slobodom izražavanja. Pri tome, narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva, kako potvrđuje i praksa Suda, može biti i neposredno i posredno. Neposredno narušavanje podrazumeva pritisak na sudski postupak napadima na ličnost samog sudije i njegovu privatnost, dok se u slučaju posrednog to čini povredama prava drugih učesnika u postupku ili pravila postupka.³² Predmeti *Prager i Oberšlik protiv Austrije*³³ i *De Has i Hajsels protiv Belgije*³⁴ najbolje odlikavaju kako Evropski sud razlikuje zloupotrebljavajuću i konstruktivnu kritiku sudstva.

³¹ Alexander Hamilton, The Federalist No. 78, *The Federalist Papers by Alexander Hamilton, James Madison and John Jay* (ed. Garry Wills), Bantam Books, New York 1982, 393–394.

³² Vid. Таназије Маринковић, Очување ауторитета и непристрасности судства као основ ограничења слободе изражавања, *Стандарди Европског суда за људска прava и спорна правна питања у националној судској пракси* 1–2 (прир. Ивана Кретић), Савет Европе, Београд 2015.

³³ У предмету *Prager i Oberšlik* Европски суд је сматрао да су оцене да бечке судије „одмах поступaju према сваком оптуженом као да је већ осуђен“ или да се одређени судија понаша „арогантно“ и „насилнички“ у обављању своје функције такве по својој природи да се посредно импутира да су судије прекршиле закон или да су, у најманју руку, повредиле своје професионалне обавезе. Тиме се, према мишљењу Суда, може нарушити не само њихов углед већ и поверење грађана у интегритет судства уопште. Изричући да у датом предмету није дошло до повреде Конвенције, Суд је имао у виду и да се аутор спомог članka, који је и подносилац представке, није могао бранити тиме да је поступао *bona fide*, односно у складу са правилима новинарске етике. Наиме, истраживања која је спровео нису, према схватању Суда, била довољна да би се оправдале тако озбиљне тврдње, што се да закључити и из његовог признања да није присуствовао nijедном кривичном претресу критикованог судије, као и из чињенице да није дао прилику судији да се изјасни о ономе што му је стављао на терет. *Prager et Oberschlick c. Autriche*, no. 15974/90, 26. 4. 1995, §§ 36-37.

³⁴ У предмету *De Has i Hajsels protiv Belgije* утврђена је повреда Конвенције, мada су новинари – подносиоци представке – оштро критиковали судије које су дodelиле старатељство над двојцом синова оцу, нотару из утицајне породице, позивајући се на оптужбе бивше супруге и одређене медицинске и психијатријске потврде да их је он сексуално зlostављао. Нападнуте судије су тужиле новинаре због повреде угледа оценама о њиховој пристрасности и кукавичлукa и добиле симболичку накнаду нематеријалне štете у износу од 1 франка. Европски суд је закључио да су у спornим новинским člancima била изнета мишљења која, као таква, не подлежу испитивању истинитости. То значи да се за њих не може одговарати, осим уколико не би била претерана (*excessive*), тј. лишена сваке чињеничне основе, што, према мишљењу Суда, у том

Sprovodeći ustavnu odredbu o zabrani svakog uticaja na sudiju u vršenju sudijske funkcije, i u duhu prakse Evropskog suda, Zakon o sudijama nalaže da su „svi državni organi i funkcioneri dužni [...] da svojim postupanjem i ponašanjem održavaju poverenje u nezavisnost i nepristrasnost sudija i sudova“ (član 3 stav 5). Za razumevanje tog naloga i uopšte pojma ustavne zabrane uticaja na sudiju u vršenju njegove funkcije značajni su i kodeksi ponašanja članova Vlade i poslanika o dozvoljenosti komentarisanja sudskih postupaka. Kodeks ponašanja članova Vlade o granicama dozvoljenosti komentarisanja sudskih odluka i postupaka, donet u vreme kada je Aleksandar Vučić bio njen predsednik, izričito zabranjuje njenim članovima da iznose ideje, informacije ili mišljenja kojima se predviđa ishod postupaka i ocenjuje procesna vrednost dokaza, a sve sa ciljem očuvanja autoriteta i nepristrasnost suda (tačka 2). Odgovarajuću odredbu o zabrani uticaja na sud sadrži i Kodeks ponašanja narodnih poslanika o granicama dozvoljenosti komentarisanja sudskih odluka i postupaka (tačka 2). Podrazumeva se da ono što obavezuje ministre i narodne poslanike važi i za predsednika Republike. On „izražava državno jedinstvo Republike Srbije“ (član 111 Ustava) i u tom smislu ima obavezu ne samo da se uzdrži od komentarisanja sudskih odluka i postupaka, kao izraza jedne od tri grane državne vlasti, već i da opomene druge nosioce javnih funkcija ukoliko bi te kodekse povredili. Kada je reč o odnosu prema javnim tužiocima i njihovim zamenicima, „zabranjen je svaki uticaj na rad javnog tužilaštva i na postupanje u predmetima od strane izvršne i zakonodavne vlasti, korišćenjem javnog položaja, sredstava javnog informisanja ili na bilo koji drugi način kojim može da se ugrozi samostalnost u radu javnog tužilaštva“ (član 5 stav 2 Zakona o javnom tužilaštvu).

Ustav Republike Srbije zabranjuje „svaki uticaj na sudiju u vršenju sudijske funkcije“ (član 149 stav 2, *kurziv naš*). Pošto je u toj zabrani upotrebljena prisvojna zamenica „svaki“, jasno je da ta ustavna norma može biti povređena na najrazličitije načine. Okvirna predstava o tim načinima može se dobiti u Krivičnom zakoniku Srbije koji pomenutu ustavnu zabranu štiti propisivanjem niza krivičnih dela: „Ometanje pravde“ (član 336b), „Povreda tajnosti postupka“ (član 337), „Zloupotreba službenog položaja“ (član 359), „Kršenje zakona od strane sudije, javnog tužioca ili njegovog zamenika“ (član 360), „Trgovina uticajem“ (član 366), „Primanje mita“ (član 367), „Davanje mita“ (član 368) i dr.

predmetu nije bio slučaj. „Ti članci su sadržali obilate i detaljne informacije o okolnostima pod kojima su donete odluke o starateljstvu nad decom g. X. Te informacije su zasnovane na temeljnim istraživanjima o činjenicama koje mu se prebacuju i na mišljenju više stručnjaka koji su savetovali podnosiocima predstavke da ih objave u interesu dece.“ Uz to, Sud je primetio i da nije reč samo o pravu štampe da prosleđuje informacije i ideje opšteg interesa već i o pravu javnosti da ih prima, što je „ovde naročito bio slučaj, imajući u vidu ozbiljnost iznetih tvrdnji, koje su se istovremeno ticale sudbine dece mlade dobi i funkcionisanja sudstva“. *De Haes et Gijssels c. Belgique*, n° 19983/92, 24. 2. 1997, §§ 39, 41, 45 i 47.

Za potrebe ovoga rada posebno je važno ukazati na pravozaštitno dobro i radnju izvršenja krivičnog dela ometanja pravde. One mogu biti: ometanje vođenja sudskog postupka pozivanjem na otpor ili na neizvršavanje sudskih odluka, ili na drugi način (član 336b stav 1) i ometanje ili sprečavanje sudije, tužioca ili zamenika javnog tužioca u vršenju sudijske ili tužilačke funkcije uvredom, silom, pretnjom ili na drugi način (član 336b stav 2). Osnovni oblik tog krivičnog dela postoji kada je radnja pozivanja izjava (usmena, pisana, simbolima) koja se upućuje neodređenom krugu lica sa namerom da se kod njih stvori određena odluka.³⁵ Teži oblik tog krivičnog dela postoji kada se verbalnim ili fizičkim nasiljem usmerenim neposredno na sudiju, tužioca ili zamenika javnog tužioca oni ometaju ili sprečavaju u vršenju svoje javne funkcije. Zakonik navodi „uvredom, silom, pretnjom ili na drugi način“. Uvreda, silu i pretnju treba shvatiti kao i u drugim krivičnim delima; dok „na drugi način“ može biti drsko ponašanje, dovođenje u zabludu i slično, vodeći računa da kod tih drugih radnji postoji podobnost da izazovu posledicu.³⁶ S tim u vezi, mora se naglasiti i da za to krivično delo treba da postoje posledice, s obzirom na to da je sama radnja izvršenja određena vezivanjem za posledicu. Dakle, delo je dovršeno onda kada je „sudija ili tužilac ometen u vršenju svoje dužnosti ili je u tome sprečen“, pri čemu „nije neophodno da je on ometen, odnosno sprečen u vršenju svoje dužnosti u celini, dovoljno je ometen ili sprečen u vršenju određene radnje koju preduzima u okviru svoje dužnosti“.³⁷

*

* *

Pregled materijalnopravnog okvira kojim je uređena zabrana uticaja na sudiju u vršenju sudijske funkcije ukazuje na to da je pojam te zabrane u Republici Srbiji određen pravozaštitnim dobrom, radnjom izvršenja i odgovarajućim krugom obveznika.

Iz toga proizlazi da se ustavna zabrana svakog uticaja na sudiju u vršenju sudijske funkcije odnosi na radnje kojima se sudije ometaju, odnosno sprečavaju u deljenju pravde. Pri tome, krivično delo ometanja pravde upućuje na to da se pojam deljenja pravde shvata šire i da obuhvata radnje koje preduzimaju ne samo sudije već i tužioci i zamenici javnih tužilaca u okviru svojih dužnosti. Dakle, ustavna zabrana uticaja na sudiju u vršenju sudijske funkcije mora se posmatrati integralno tako da obuhvata i zabranu nedozvoljenog uticaja na tužioce i zamenike javnih tužilaca jer se uticajem na vršenje njihove funkcije neposredno ili posredno utiče i na vršenje sudijske funkcije. O značaju tužilačke funkcije govore i članovi 156–165 Ustava kojima se, sa

³⁵ Зоран Стојановић, *Коментар кривичног законика*, десето допуњено издање према стању од 1. 12. 2019, Службени гласник, Београд 2020, 1009.

³⁶ *Ibid.*, 1010.

³⁷ *Ibid.*

uporednopravnog stanovišta, detaljno uređuju: položaj, nadležnost, osnivanje i organizacija javnog tužilaštva; izbor, mandat, nadležnost, imunitet, inkompatibilitet, odgovornost i prestanak funkcije javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca, kao i položaj, sastav, izbor i nadležnost Državnog veća tužilaca.

Kada je reč o radnji izvršenja, uticaj na sudiju u obavljanju sudijske funkcije može se ostvariti različitim radnjama, verbalnim i fizičkim. U ovom radu nas interesuju verbalne radnje, i to one koje se čine javnom kritikom sudstva. Praksa Evropskog suda ukazuje na to da kritika sudstva može biti zloupotrebljavajuća i konstruktivna. Zloupotrebljavajuća kritika je nedopuštena jer se njome narušavaju autoritet i nepristrasnost sudstva, o čemu svedoči predmet *Prager i Oberšlik protiv Austrije*; dok je konstruktivna kritika zaštićena slobodom izražavanja budući da se njome doprinosi kvalitetnijem deljenju pravde, što proističe iz predmeta *De Has i Hajsels protiv Belgije*. Narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva može biti neposredno i posredno. Neposredno narušavanje se ostvaruje napadima na ličnost samog sudije, dok se posredno narušavanje čini osporavanjima drugih učesnika postupku ili ometanjem postupka na drugi način.

Za postojanje krivičnog dela ometanja pravde neophodno je da je delo dovršeno, odnosno da je sudija ili tužilac ometen u vršenju svoje dužnosti ili da je u tome sprečen. Međutim, za utvrđivanje odgovornosti predsednika Republike za povredu Ustava uticajem na sudiju u vršenju sudijske funkcije nije potrebno dokazivati da je delo imalo posledicu. Povreda ustava je *crimina propria* te je, iako se neki osnovi za razrešenje mogu podudariti sa bićima pojedinih krivičnih dela, reč o *sui generis* prestupu za čije postojanje nije neophodno da budu ispunjeni strogi uslovi krivičnog prava (*supra*, 2.1).

Krug obveznika ustavne zabrane uticaja na sudiju u vršenju sudijske funkcije najšire je određen. Zabrana se odnosi na sve, i to pre svega na nocioce zakonodavne i izvršne vlasti s obzirom na Ustavom proklamovanu ravnotežu tri grane vlasti, nezavisnost sudske vlasti i samostalnost javnog tužilaštva. Osim toga, Zakon o sudijama ispravno naglašava obavezu državnih organa i funkcionera da svojim postupanjem i ponašanjem održavaju poverenje u nezavisnost i nepristrasnost sudija i sudova. Na odgovarajući način ta obaveza je izričito formulisana za članove Vlade i narodne poslanike kodeksima njihovog ponašanja o granicama dozvoljenosti komentarisanja sudskih odluka i postupaka. Takođe je indikativno da Zakon o javnom tužilaštvu, osim toga što zabranjuje svaki uticaj na rad javnog tužilaštva, naglašava da se ta zabrana odnosi na izvršnu i zakonodavnu vlast, kao i na korišćenje javnog položaja i sredstava javnog informisanja.

4. TIPOLOGIJA IZJAVA PREDSEDNIKA REPUBLIKE KOJIMA SE UTIČE NA VRŠENJE SUDIJSKE FUNKCIJE

Pregled elektronskih i štampanih medija od početka 2017, kada je Aleksandar Vučić stupio na dužnost predsednika Republike, do sredine 2020. godine, dakle u periodu od tri i po godine, svedoči o tome da je on dao ne manje od 25 izjava kojima je uticao na vršenje sudijske funkcije. Držeći se razlikovanja koje je uočeno u praksi Evropskog suda za ljudska prava, taj uticaj se može odrediti kao neposredno (4.1) i posredno narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva (4.2).

4.1. Neposredno narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva

Neposredno narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva ostvaruje se napadima na rad i ličnost samog sudije. Rečnik predsednika Republike je takav da odgovara pojmovima govora mržnje i uznemiravanja i ponižavajućeg postupanja, što su oblici diskriminatornog ponašanja. To ponašanje je usmereno na određenog imenovanog sudiju (4.1.1), na celokupno sudstvo (4.1.2) i na određene neimenovane sudije (4.1.3).

4.1.1. Govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje usmereni na određenog imenovanog sudiju

Neposredno narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva izraženo je naročito kada se kritikuje rad ili ličnost određenog sudije, čije ime se javno saopštava i na koga se upire prst odgovornosti za to kako je obavljao javnu funkciju. Predmet takvih negativnih komentara je posebno dr Miodrag Majić, sudija Apelacionog suda u Beogradu. U tom pogledu, karakteristična je reakcija predsednika Republike 20. januara 2020. godine na sudije koje su, podstaknute izjavom državnog sekretara Ministarstva pravde o uvođenju „eksterne kontrole u pravosuđu“, ukazivale na neustavnost takve mogućnosti. Aleksandar Vučić je poručio sudijama da prekinu da se bave zaštitom Ustava, da ga ne štite od predsednika Srbije i da se bave time šta oni mogu da urade u borbi protiv najopasnijih mafijaša u Srbiji, ubica i narkodilera. Zatim je dodao da nikada neće odustati od borbe protiv narkodilera i ubica i da ga u tome neće sprečiti „ni Đilas, ni Boško Obradović, niti sudija Majić ni bilo ko drugi“.³⁸

³⁸ https://www.rtv.rs/sr_lat/politika/vucic-ne-gone-narkodilere-pa-izmisljaju-o-krsenju-ustava_1085881.html, poslednji put posećeno 30. marta 2021.

Predsednik Republike je, dakle, insinuirao da se sudije ne bore protiv ubica i narkodilera i da ga čak lideri opozicije i sudija Majić sprečavaju u toj borbi. Potom je Aleksandar Vučić optužio sudije da se kriju iza toga kako ih neko ugrožava i da svoju nesposobnost i neefikasnost kriju time što govore da su politički progonjeni. Konačno, Vučić je direktno prozvao sudiju Majića za to kako je postupao u određenom predmetu: „Šta si ti sve Majiću radio, od puštanja na slobodu Gnjilanske grupe i političkog lupetanja svakodnevnog i je l' te pomerio neko? Pa nije niko. Pitam kako je moguće da oni koji su ubijali Srbe na KiM budu oslobođeni, i kako ove narko dilere i ubice ne gonite... To ću svaki dan da pitam i neka se ljute.“³⁹ Takvim neargumentovanim napadima na određenog sudiju – insinuiranjem njegove nestručnosti i vređanjem njegovih nastupa u medijima – stvara se mržnja u javnosti prema tom sudiji i on se pokušava uznemiriti i poniziti ne bi li se odvratio od obavljanja svoje funkcije kako ju je do tada činio. Takvim postupanjem, pogotovo kada ono dolazi od najviše instance u državi, zastrašuju se i sve ostale sudije jer im se šalje poruka da treba da presuđuju i javno govore kako političke vlasti to od njih očekuju.

4.1.2. Govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje usmereni na celokupno sudstvo

U pomenutoj izjavi predsednika Republike, uznemiravanje i ponižavajuće postupanje nisu usmereni samo na jednog sudiju – sudiju Majića, već i na druge sudije kojima odnos prema sudiji Majiću treba da posluži kao primer. Štaviše, predsednik Republike je optužio sve sudije, odnosno one koje brane Ustav, a to je opet funkcija svih sudija, da se ne bore protiv ubica i narkodilera i da su nesposobni i neefikasni te da zloupotrebljavaju svoje pravo da javno govore o političkim pritiscima na nezavisnost sudstva. Takvim izjavama predsednika Republike narušava se autoritet sudstva u javnosti, što je u suprotnosti sa brojnim ustavnim, konvencijskim, zakonskim i podzakonskim zabranama. Osim toga, time se, kao što smo napomenuli, izražava očekivanje da sudije treba da presuđuju i javno govore kako političke vlasti to od njih očekuju.

Predsednik Republike se služi govorom mržnje i uznemiravanjem i ponižavajućim postupanjem prema sudijama i kada ih poistovećuje sa političkom opozicijom. Tako je 13. februara 2019. godine izjavio da ne želi da razgovara sa liderima opozicije, obrazlažući taj svoj stav time što ih smatra za „lopove“, a onda je u nastavku tog dijaloga sa samim sobom dodao: „A zašto nisu u zatvoru, to je teško pitanje. Zato što su celokupan pravosudni sistem oni postavili.“⁴⁰ Dakle, i tom izjavom predsednik Republike je narušio

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ <https://www.danas.rs/politika/vucic-nema-sile-koja-ce-me-naterati-da-pricam-sa-liderima-opozicije/>, poslednji put posećeno 30. marta 2021.

autoritet i nepristrasnost celokupnog sudstva, ali i tužilaštva, izričito navodeći da su celokupan pravosudni sistem postavili „lopovi“. Iz toga proizlazi da se sudije i tužioci nezasluženo nalaze na svojim funkcijama i da su nestručne i nesavesne jer bi, u suprotnom, „lopovi“ bili u zatvoru. Ta izjava je posebno zanimljiva i zbog toga što ukazuje na to da predsednik Republike doživljava sudije kao produženu ruku opozicije, odnosno kao svojevrzne političke protivnike.

4.1.3. Govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje usmereni na određene neimenovane sudije

Napadi političara nosilaca javnih funkcija na sudije naročito su bili učestali u drugoj polovini 2017. i tokom 2018. godine kada se u javnosti vodila rasprava o različitim prednactima izmene Ustava u oblasti pravosuđa koje je sastavljalo Ministarstvo pravde. Da ta, istinska hajka narodnih poslanika na sudije i sudijsku nezavisnost nisu bili tek njihovi izolovani stavovi, moglo se zaključiti po reakcijama predsednika Republike na salve uvreda koje je na račun sudija izrekao Miloš Vučević. Taj visoki čelnik SNS i gradonačelnik Novog Sada obratio se sudijama, povodom prvostepene oslobađajuće presude bivšem ministru Predragu Bubalu, rečima: „Gospodo sudije, pitam vas ono što se narod Srbije pita svakoga dana: kada ćete početi da sudite po zakonima Republike Srbije, pravu i pravdi, a ne po sumi novca koju dobijate od dosovskih osvedočenih lopova. Gospodo sudije, rekao bih poštovane, ali mi moj obraz i naš narod ne dâ, jer kako da budete poštovani dok najveće lopove oslobađate njihove očigledne krivice, a narod pravite ludim.“⁴¹ I umesto da osudi tu izjavu ili makar da se sâm uzdrži od daljeg narušavanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva, Aleksandar Vučić je direktno podržao Vučevićev nastup. On je potvrdio da je gradonačelnik „rekao istinu“, mada „ne za sve sudije – većina sudija su časni ljudi“ i dodao: „Sada nas ubeđuju da niko nije kriv za lopovske privatizacije, da se niko nije obogatio na grbači naroda i da su ti koji su uzeli milione evra sada čistunci.“⁴²

Dakle, na vršenje sudijske funkcije je moguće uticati napadima na određene sudije i onda kada se one ne imenuju, ali se iz okolnosti predmeta može zaključiti na koga se ti napadi odnose. Takva izjava predsednika Republike kojom se daje za pravo neargumentovanim kritikama na račun pojedinih sudija ima za posledicu ne samo stvaranje mržnje prema tim sudijama u javnosti već i njihovo zastrašivanje prilikom vršenja sudijske funkcije u budućnosti. Osim njih, zastrašuju su i sve ostale sudije koje bi

⁴¹ <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2983404/vucevic-gospodo-sudije-sluzite-linarodu-ili-lopovima.html>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

⁴² <http://www.politika.rs/sr/clanak/395386/Vucic-Vucevic-nije-trebalo-da-govori-ali-je-rekao-istinu>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

se drznule da presuđuju suprotno očekivanjima predsednika Republike, a posebno one sudije koje su imale da u tom „živom predmetu“ odlučuju u drugom stepenu.

4.2. Posredno narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva

Posredno narušavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva čini se povredama prava drugih učesnika u postupku ili pravila postupka: nepoštovanjem pretpostavke nevinosti, povredom tajnosti postupka i ometanjem pravde na drugi način. To narušavanje može imati oblik prejudiciranja ishoda sudskih postupaka (4.2.1), prejudiciranja ishoda istražnih i predistražnih postupaka (4.2.2) i izjašnjavanja o (ne)odgovornosti lica protiv kojih se ne vodi nikakav postupak (4.2.3).

4.2.1. Prejudiciranje ishoda sudskih postupaka

Uticao na vršenje sudijske funkcije ogleđa se i u javnim nastupima u kojima predsednik Republike izražava očekivanja u pogledu ishoda sudskih postupaka i/ili iznosi stavove o bitnim elementima sudskih postupaka. Karakterističan primer za tu vrstu pritisaka bilo je uplitanje Aleksandra Vučića u sudski postupak koji se ticao važenja ugovorā o stambenim kreditima indeksiranim u švajcarskim francima, krajem marta 2019. godine. Problem je nastao zbog toga što je građanima koji su pre više od jedne decenije uzeli kredit u švajcarskoj valuti, najčešće za kupovinu stana, mesečna rata porasla trostruko jer je franak od 2007. do 2019. godine porastao sa oko 48 dinara na 104 dinara. Posle sedam dana protesta ispred Vrhovnog kasacionog suda na kojem se tražilo da Sud zauzme stav o ništavosti tih ugovora, građanima se obratio predsednik Republike. On je iskazao spremnost da razgovara kako bi se rešio problem, naime „kako to da država preuzme na sebe i da u najkraćem mogućem roku na Vladi donesemo rešenje“. ⁴³ Vučić je rekao da će Vrhovni kasacioni sud u kratkom periodu morati da donese odluku i pojasnio da „ukoliko Kasacioni sud donese takvu odluku (u korist građana) mi ćemo da pregovaramo da banke plate 60 ili 70 odsto, a da mi pomognemo sa 20 do 30 odsto svojih sredstava, da bismo umilili banke da na određeni način pomognu“. Predsednik je na kraju i obrazložio da „nije fer da neko plati toliki novac, a da na kraju ostanu i bez novca i bez svega drugog“. ⁴⁴ Slučajno ili ne, pet dana nakon predsednikovog obraćanja Vrhovni kasacioni sud je zauzeo stav da je ništava odredba ugovorā o stambenim kreditima indeksiranim u švajcarskim francima i sugerisao je kao privremenu meru zabranu

⁴³ <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/13913/Vučić-sa-zaduženima-u-švajcarskim-francima-Videćemo-kako-država-da-preuzme-na-sebe-rešavanje-problema.htm>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

⁴⁴ *Ibid.*

aktiviranja hipoteke. Sud je dopustio i da ta odredba može biti punovažna ukoliko banke dokažu da su ispunjena dva uslova, što je ocenjeno kao gotovo nemoguće.⁴⁵ Konačno, Aleksandar Vučić je izjavio da je zadovoljan odlukom Suda.

Prejudiciranje ishoda sudskih postupaka postoji i onda kada predsednik Republike zauzima stavove o bitnim pitanjima tih postupaka. To je bio slučaj sa suđenjem vozaču „Koridora Srbije“ za udes na naplatnoj rampi Doljevac, u kojem je 31. januara 2019. godine stradala jedna, a povređeno pet osoba. Komisija veštaka Saobraćajnog fakulteta Univerziteta u Beogradu nije mogla da se izjasni da li se automobil destabilizovano kretao jer u video-zapisu sa naplatne rampe nedostaje taj deo snimka. U udesu je povređen i direktor „Koridora Srbije“ Zoran Babić, za koga jedan deo javnosti sumnja da je upravljao vozilom kojim je izvršen udes.⁴⁶ O tom predmetu svoj sud je dao i predsednik Republike. Na konstataciju novinarka koja ga je intervjuisala, 21. avgusta 2019. godine, da snimak nesreće javnost nije videla te da zbog toga postoji sumnja u to ko je vozio automobil, predsednik Republike je objasnio da je on snimak video, da je on užasan i da Zoran Babić nije kriv, da nije ubio nikoga.⁴⁷ U tom intervjuu predsednik Republike je rekao i da će učiniti sve što je u njegovoj moći da nadležni organi pokažu snimak, ali do dana današnjeg on nije pokazan.

Međutim, verovatno najpoznatija izjava predsednika Republike koja se ticala bitnih elementa sudskog postupka jeste ona od 24. jula 2017. godine, koja se odnosila na prebijanje njegovog brata: „Gotovo da sam siguran da je namerno izubijan samo zato što je moj brat i to je neko znao. I slučajno se baš pojavila kamera američke televizije N1 da to usnimi.“⁴⁸ Kako se dogodio incident 28. septembra 2014. godine u kojem su prebijeni brat predsednika Srbije i gradonačelnika Beograda i da li postoji odgovornost učesnika, utvrđivao je Viši sud u Beogradu u postupku koji je bio u toku kada je Aleksandar Vučić dao spornu izjavu.

4.2.2. Prejudiciranje ishoda istražnih i predistražnih postupaka

Još je uobičajenije da Aleksandar Vučić komentariše događaje o kojima se vode istrage ili predistrage i koji, samim time, mogu da imaju za svoj epilog sudske postupke. I u jednom i drugom slučaju vrši se pritisak na tužilačku funkciju, a posredno i na sudsku.

Veliku pažnju javnosti je izazvala izjava predsednika Republike od 24. jula 2017. godine o rušenju objekata u privatnom vlasništvu u Savamali. Rušenje se odigralo u noći

⁴⁵ <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/13978/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

⁴⁶ <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/23063/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

⁴⁷ <https://www.glasamerike.net/a/intervju-predsednika-srbije-za-glas-amerike-/5051479.html>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

⁴⁸ <https://rs.n1info.com/vesti/a286760-vucic-pritiska-pravosudje/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

24. aprila 2016. godine, a predmet je bio u predistražnom postupku u Prvom osnovnom tužilaštvu u Beogradu u trenutku kada je predsednik Republike dao spornu izjavu.⁴⁹ U toj izjavi je najpre omalovažavao značaj predmeta Savamala rečima: „To je strašan jedan slučaj, imamo stotinu hiljadu jednakih takvih slučajeva i nekoliko desetina i stotina mnogo težih slučajeva od toga. Imamo slučajeve različitih ubistava koje moramo još da rešimo iako smo najveći broj toga rešili.“ Na kraju je poentirao: „Čekam da vidim kakvo je krivično delo počinjeno pri čemu ja mislim da je skandalozno što je to urađeno noću. To je trebalo danju, da su me pozvali.“⁵⁰

Verovatno još veću pažnju javnosti izazvala je i izjava predsednika Republike o slučaju „Jovanjica“. U novembru 2019. godine Tužilaštvo za organizovani kriminal je donelo naredbu o sprovođenju istrage protiv devet osoba zbog sumnje da su od januara do novembra 2019. u staklenicima privrednog društva „Jovanjica“ uzgajali opojnu drogu kanabis.⁵¹ U javnosti su se potom pojavile tvrdnje da je vlasnik „Jovanjice“ nakon hapšenja zvao brata predsednika Republike.⁵² O tim tvrdnjama se oglasio predsednik Republike, koji je 3. januara 2020. godine izjavio: „Potpuno je jasno da ni moj brat, ni ja nismo bili u kontaktu sa tim čovekom. [...] Ovaj slučaj je važan kako bi ljudi u Srbiji razumeli kako fabrike laži funkcionišu – da se više puta laž ponovi i da ona postane istina.“⁵³ U drugom nastupu u medijima, predsednik Republike je, komentarišući bitne elemente tog postupka, optužio poslanika opozicije za krađu, a tužilaštvo za nesavesnost i nestručnost u radu. Prigovarajući opoziciji da pokušava da od članova njegove porodice napravi kriminalce, rekao je: „Od mog brata koji se nikada u životu nije čuo ni video s tim čovekom [vlasnikom „Jovanjice“, *prim. T. M.*]. Zahvalan sam secikesi Aleksiću iz Trstenika [narodnom poslaniku Miroslavu Aleksiću, *prim. T. M.*] što je držao tu konferenciju, inače poznat po brojnim aferama po Trsteniku, ali znate kako to ide s Tužilaštvom, vi ih postavite, pa oni vraćaju dugove.“⁵⁴

Uporedo sa slučajem „Jovanjica“, javnost je pratila i medijsko suđenje o poslovima „Krušika“, državnog preduzeća za proizvodnju oružja (videti više *infra*, 4.2.3). Aleksandru Obradoviću, radniku „Krušika“ koji je javnosti dostavljao informacije o privatnim preduzećima koja su imala povlašćen položaj prilikom kupovine municije od „Krušika“, određen je pritvor 18. septembra 2019. godine. Pritvor mu je bio određen u sklopu istrage koju je protiv njega vodilo Posebno tužilaštvo za visokotehnološki

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ <https://pink.rs/politika/110163/upravo-na-tv-pink-ekskluzivni-intervju-sa-predsednikom-srbije-aleksandrom-vucicem>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

⁵¹ <https://insajder.net/sr/sajt/tema/23776/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

⁵² <https://insajder.net/sr/sajt/tema/16558/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

⁵³ https://www.youtube.com/watch?v=iIpNBc_73Rw, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

⁵⁴ <https://rs.n1info.com/vesti/a549930-koluvija-bio-u-privrednim-delegacijama-srbije/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

kriminal zbog toga što je „neovlašćeno pribavljao podatke različitih stepena tajnosti o poslovanju ovog namenskog preduzeća u nameri da ih preda nepozvanom licu“. ⁵⁵ U izjavi od 29. novembra 2019. godine, predsednik Republike je komentarisao taj istražni postupak i pravni položaj Aleksandra Obradovića: „Iako nema nijednog dokaza o kriminalu u Krušiku, opozicija vrši stravičan pritisak na Republičku javnu tužiteljku Zagorku Dolovac time što nosi nalepnice na vrata tužilaštva. Ne nose oni to zbog onog nesrećnika [Aleksandra Obradovića, *prim. T. M.*] što je mamu hteo da brani, pa je iznosio sve živo da bi mama bila zadovoljna i da bi mama opravdala poverenje kod ovog drugog. Da ne budem pežorativan, to je da majka ne bi bila nezadovoljna, da bi odnela nešto u ovu novu kompaniju. To vam je konkurencija u trgovini oružjem, šta ćete. [...] Obradović je samo maska za te druge afere koje Savez za Srbiju želi da sakrije. [...] Vidite kako je to skriveno. Cela priča tobože o 'Krušiku' o mučeniku nekom... Mučenik sedi kući, a po tužiocima počinio je itekakva krivična dela.“ ⁵⁶

4.2.3. Izjašnjavanja o (ne)odgovornosti lica protiv kojih se ne vodi nikakav postupak

Predsednik Republike je počeo javno da se izjašnjava o poslovanjima „Krušika“ (videti *supra*, 4.2.2) i pre nego što je Tužilaštvo za organizovani kriminal o njima pokrenulo predistražni postupak. Godine 2018, u javnosti su se pojavile informacije o poslovanju Branka Stefanovića, oca tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova, naime da je posredovao između državne fabrike „Krušik“ za proizvodnju oružja i kupaca oružja iz Saudijske Arabije. Tužilaštvo za organizovani kriminal je 18. novembra 2019. pokrenulo predistražni postupak. ⁵⁷ Međutim, predsednik Republike je požurio da još 15. novembra 2019. godine saopšti medijima da zna da Branko Stefanović ne ubira profit, da nije vlasnik, da nije čak ni istaknuto lice niti bilo šta u preduzeću koje je posredovalo u toj trgovini. ⁵⁸ Štaviše, predsednik Republike je omalovažavao potrebu da se utvrdi postojanje sukoba interesa (zapravo trgovine uticajem) rečima: „E, sukob... Pogledajte, dragi prijatelji, pogledajte narode šta se svaki put dogodi. Uvek vam pričaju o velikom kriminalu, uvek, i uvek kada ih isterate na čistac da nemaju ništa, svaki put na kraju, uvek ljudi dođu do toga da kažu: 'a je li to sukob interesa.“ ⁵⁹ Pri tome, za teži oblik krivičnog

⁵⁵ <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/15851/>; <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/16432/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

⁵⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=d0pnhUHAAQs>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

⁵⁷ <https://insajder.net/sr/sajt/tema/23840/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

⁵⁸ <https://www.rts.rs/page/tv/sr/story/20/rts-1/3738983/dnevnik.html>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

⁵⁹ <https://rs.n1info.com/vesti/a544197-vucic-bez-odgovora-na-pitanje-zasto-je-branko-stefanovic-bio-u-krusiku/>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

delu trgovine uticajem može se izreći i kazna zatvora do deset godina (član 366 stav 5 Krivičnog zakonika).

Kada je reč o ovom tipu izjava – o (ne)odgovornosti lica protiv kojih se ne vodi nikakav postupak – predsednik Republike, zapravo, najčešće izlazi u javnost sa optužbama na račun lidera opozicije.

Tako je 2018. godine, komentarišući hapšenja pojedinaca u SAD, među kojima su navodno bili i bliski saradnici Vuka Jeremića, predsednik Republike rekao da je to „neka ozbiljna skupina lopova na međunarodnom nivou predvođena Vukom Jeremićem. Nije to od juče, to smo znali odavno.“⁶⁰

Zatim je, 1. novembra 2019. godine, na pitanje novinara da li će na tunel u Grdelici biti vraćen bilbord koji je Marko Bastać skinuo, predsednik Republike izjavio: „To da je lopov to sada svi građani Srbije jasno znaju, ja sam znao i ranije. I to veliki lopov. To je sitna krađa, ukrao je nekim drugim ljudima.“⁶¹

Konačno, reprezentativno je i komentarisanje poslova nekadašnjeg vlasnika *Kurira* Aleksandra Rodića. Vučić je izneo podatke da je Rodić od Razvojne banke Vojvodine uzeo kredit od tri miliona evra, a da je vratio samo 500 hiljada. Na pitanje novinarke zašto tužilaštvo ne reaguje, odgovorio je: „Tužilaštvo? Pa plaše se sopstvene senke.“⁶²

*

* *

Izložena tipologija izjava predsednika Republike kojima se utiče na vršenje sudijske funkcije ukazuje na to da on svojim medijskim nastupima narušava autoritet i nepristrasnost sudstva u Srbiji, i neposredno i posredno; a vrlo često narušava i autoritet i samostalnost tužilaštva.

Neposredno narušavanje ostvaruje se napadima na rad i ličnost samog sudije. Zavisno od povoda, predsednik Republike napada određenog imenovanog sudiju, određene neimenovane sudije, odnosno celokupno sudstvo. Takođe, napada i tužilaštvo. Poređenjem različitih izjava i pažljivijim sagledavanjem njihovog rečnika uočava se diskriminatoran odnos predsednika Republike prema sudijama i tužiocima, a

⁶⁰ <https://pink.rs/politika/72802/ozbiljna-medjunarodna-banda-lopova-jeremiceva-nevladina-organizacija-u-sluzbi-medjunarodne-korupcije>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

⁶¹ https://rtv.rs/sr_lat/hronika/tuzilastvo-dalo-nalog-policiji-da-otvori-istragu-o-bastacu_1062707.html, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

⁶² <https://informer.rs/vesti/politika/339707/rodic-drzavi-mora-plati-044-574-evra-reketasu-nasli-novi-lopovluk-otkriven-jos-jedan-kredit-koji-nije-vratio>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

diskriminacija je Ustavom zabranjena (član 21). Njegovo stalno naglašavanje toga ko ih je izabrao, omalovažavanje prava i obaveze sudija da javno brane Ustav i da se bore za svoju nezavisnost, kao i osporavanje načina na koji pojedine sudije presuđuju, odnosno na koji tužilaštvo postupa karakterišu se kao govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje. Zakonom o zabrani diskriminacije govor mržnje je određen kao „izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, u javnim glasilima i drugim publikacijama, na skupovima i mestima dostupnim javnosti“ (član 11). Istim zakonom je zabranjeno i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje „koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, a naročito ako se time stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće i uvredljivo okruženje“ (član 12). Osnov diskriminacije je njihovo lično svojstvo – političko ubeđenje – koje može biti stvarno ili pretpostavljeno (član 2 stav 1 tačka 1 Zakona o zabrani diskriminacije).

Autokrata po prirodi i netrpeljiv prema političkom pluralizmu i podeli vlasti, predsednik Republike doživljava sudije i tužioce kao političke protivnike onda kada ne postupaju po njegovoj volji. Dakle, nije reč o političkom ubeđenju, u smislu stranačkog ili ideološkog opredeljenja, kao stvarnom ličnom svojstvu sudija i tužilaca, već o njihovom pretpostavljenom svojstvu, koje predsednik Republike umišlja. Naime, sudije i tužioci ne mogu biti članovi političkih stranaka (član 55 stav 5 Ustava) jer su oni stručna vlast koja je, kada je reč o sudstvu, nezavisna u postupanju i donošenju odluke (član 1 stav 1 Zakona o sudijama), a tužilaštvo je samostalno u vršenju svojih ovlašćenja (član 5 stav 1 Zakona o javnom tužilaštvu). To, međutim, ne sprečava predsednika Republike da sudiju Majića svrstava u red opozicionih političara i da insinuira da ga on onemogućava u borbi protiv narkodilera i ubica; da se saglašava sa javno iznetim stavovima da sudije sude po sumi novca koju dobijaju od dosovskih lopova, da čak sâm tvrdi da su celokupan pravosudni sistem postavili lopovi (a to je, u misaonim kategorijama predsednika Republike, prethodna vlast – sada opozicija) i da zbog te činjenice opozicioni lideri nisu u zatvoru. Jasno je da se takvim nasupima podstiču mržnja i nasilje protiv sudija i tužilaca, a oni pokušavaju zastrašiti i poniziti u stručnom i nepristrasnom obavljanju svoje funkcije.

Štaviše, izražava se i očekivanje da sudije i tužioci treba da vode postupke, odlučuju i javno govore kako političke vlasti to od njih očekuju, što je sve uticaj na vršenje njihove funkcije. Izražavanje tog očekivanja može se razumeti i kao svojevrsna pretnja nepoćudnim sudijama i tužiocima. Dobro se zna da sudije i tužioci još uvek strahuju da se opšti reizbor, koji je bio posledica reforme pravosuđa od 2008. godine,

kada je svim sudijama i tužiocima *ex lege* i *contra constitutionem* prestao mandat, može ponoviti.⁶³

Pri svemu tome, predsednik Republike „izražava državno jedinstvo Republike Srbije“ (član 111 Ustava), iz čega proističe još jedna ustavna obaveza – da ne deli građane Srbije, a još manje da ih antagonizuje protiv nosilaca pravosudnih funkcija. Da je reč o političkoj diskriminaciji sudija i tužilaca, zaključuje se i po široj, populističkoj retorici i čak hajci na sudije istaknutih poslanika Srpske napredne stranke, koje su došle do izražaja u vreme rasprava o promeni Ustava u oblasti pravosuđa 2017. i 2018. godine.⁶⁴

U izloženoj tipologiji izjava predsednika Republike nije došlo samo do sticaja povrede ustavne zabrane uticaja na vršenje sudijske funkcije i ustavne zabrane diskriminacije. Čini se da u slučaju posrednog narušavanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva postoji i sticaj povrede ustavne zabrane uticaja na vršenje sudijske funkcije i ustavne zabrane sukoba interesa. Naime, zabrana sukoba interesa podrazumeva da „niko ne može vršiti državnu ili javnu funkciju koja je u sukobu sa njegovim drugim funkcijama, poslovima ili *privatnim interesima*“ (član 6 stav 1 Ustava, *kurziv T. M.*).

Do posrednog narušavanja dolazi povredama prava drugih učesnika u postupku ili pravila postupka, i to izražavanjem očekivanja u pogledu ishoda sudskih, istražnih i predistražnih postupaka i/ili iznošenjem stavova o bitnim elementima tih postupaka, kao i izjašnjavanjem o (ne)odgovornosti lica protiv kojih se ne vodi nikakav postupak. Postupci o kojima se predsednik Republike izjašnjava i kojima utiče na vršenje sudijske i tužilačke funkcije najčešće se tiču njegovih bliskih saradnika ili članova porodice, dakle lica u pogledu kojih ima privatne interese. U tom smislu se postavlja pitanje da li je vršenje državne funkcije predsednika Republike, a ono se ostvaruje i javnim nastupima, u sukobu sa njegovim privatnim interesima čime se povređuje ustavna zabrana sukoba interesa.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Svedoci smo sve učestalijih javnih nastupa kojima se utiče na rad pravosuđa u Srbiji. Medijsko sprovođenje kvazisudskih i kvaziistražnih postupaka (*trial by media*) nije neuobičajeno u razvijenim liberalnim demokratijama. Javna kritika – najčešće novinarska, ali i akademska, pa i politička (najčešće opoziciona) – rada pravosudnih organa u suštini je poželjna jer se njome društvo osigurava da sudije i tužiocu obavljaju

⁶³ Vid. Tanasije Marinković, O ustavnosti opšteg reizbora sudija, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2009.

⁶⁴ Vid. Tanasije Marinković, Право у границама политике – укидају ли амандмани на Устав слободно судијско уверење?, *Сведочанство припреме за промену Устава од 2006. године и струка*, Друштво судија Србије, Београд 2018.

svoje državne funkcije u skladu sa konstitutivnim ciljem misije koja im je poverena.⁶⁵ Međutim, taj zaključak važi samo za konstruktivnu, a ne i za zloupotrebljavajuću kritiku pravosuđa. Kritičke i oštre ocene ponašanja sudija, tužilaca i drugih učesnika u pravosudnim postupcima ili čak iznošenje elemenata njihovog privatnog života biće opravdani ukoliko su ishod savesne analize, imaju odgovarajuću činjeničnu podlogu i služe razjašnjenju relevantnih pitanja datog predmeta ili privlačenju pažnje javnosti o problemu od šireg, društvenog značaja. Poštovanje pravila profesionalne etike (novinarske, akademske i dr.) prilikom javnog komentarisanja učesnika u sudskim, istražnim i predistražnim postupcima najbolji je putokaz za to da li je reč o konstruktivnoj ili zloupotrebljavajućoj kritici.⁶⁶

Medijska suđenja u Srbiji osobena su po tome što se kao sudije i tužioci vrlo često javljaju nosioci izvršnih i zakonodavnih funkcija. Uz to, njihova kritika pravosuđa je zloupotrebljavajuća. Njome se narušavaju autoritet i nepristrasnost sudstva i tužilaštva, naime ne samo da se ne doprinosi da sudije i tužioci obavljaju svoje državne funkcije u skladu sa konstitutivnim ciljem misije koja im je poverena, već se aktivno sprečavaju u tome. Konačno, narušavanje autoriteta i nepristrasnosti pravosuđa nije samo posredno već i neposredno – same sudije i tužioci predmet su medijskih suđenja.

Dodatna anomalija srpske verzije medijskih suđenja jeste ta što u njima prednjači predsednik Republike. On neposredno narušava autoritet i nepristrasnost pravosuđa napadima na određenog imenovanog sudiju, određene neimenovane sudije i celokupno sudstvo, odnosno tužilaštvo. Predsednik Republike i posredno narušava autoritet i nepristrasnost pravosuđa izražavanjem očekivanja u pogledu ishoda sudskih, istražnih i predistražnih postupaka i/ili iznošenjem stavova o bitnim elementima tih postupaka, kao i izjašnjavanjem o (ne)odgovornosti lica protiv kojih se ne vodi nikakav postupak.

Tim radnjama predsednik Republike povređuje Ustav Republike Srbije, što je osnov za njegovo razrešenje. Ustavna zabrana svakog uticaja na vršenje sudijske funkcije, a posredno i tužilačke, obavezuje sve, na prvom mestu nocioce zakonodavne i izvršne vlasti, s obzirom na Ustavom proklamovanu ravnotežu tri grane vlasti, nezavisnost sudske vlasti i samostalnost javnog tužilaštva. Uz tu opštu i posebnu obavezu da se uzdrži od svakog uticaja na vršenje sudijske i tužilačke funkcije, predsednik Republike ima i dodatnu dužnost uzdržavanja. Zakletvom koju polaže prilikom stupanja na predsedničku dužnost šef države se obavezuje da će sve svoje snage posvetiti ostvarivanju ljudskih i manjinskih prava i sloboda, a nezavisnost sudstva, kao načelo organizacije državne vlasti, i samo je postalo jedno ljudsko pravo, i to pravo na nezavisno sudstvo odnosno na nezavisnog sudiju.

⁶⁵ Маринковић 2015, 42–45.

⁶⁶ *Ibid.*, 59.

Međutim, nije ustavna zabrana svakog uticaja na vršenje sudske i tužilačke funkcije jedina koju predsednik Republike povređuje pomenutim radnjama. Njegovo stalno naglašavanje da je sudije i tužioce izabrala prethodna vlast – sada opozicija, omalovažavanje prava i obaveze sudija da javno brane Ustav i da se bore za svoju nezavisnost i osporavanje načina na koji pojedine sudije presuđuju, odnosno na koji tužilaštvo postupa, karakterišu se kao govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje, dakle diskriminacija po političkoj osnovi, koja je takođe Ustavom zabranjena. Netrpeljiv prema političkom pluralizmu i podeli vlasti, predsednik Republike doživljava sudije i tužioce kao stranačke i ideološke protivnike, iako oni, po prirodi svoje funkcije, to nikako ne mogu biti.

Konačno, čini se da ne postoji samo sticaj povrede ustavne zabrane svakog uticaja na vršenje sudijske i tužilačke funkcije i ustavne zabrane diskriminacije već i sticaj ustavne zabrane svakog uticaja na vršenje sudijske i tužilačke funkcije i ustavne zabrane sukoba interesa. Naime, postupci o kojima se predsednik Republike izjašnjava i kojima utiče na vršenje sudijske i tužilačke funkcije najčešće se tiču lica u pogledu kojih ima privatne interese. U tom smislu se postavlja pitanje da li je vršenje funkcije predsednika Republike u sukobu sa njegovim privatnim interesima, čime se povređuje ustavna zabrana sukoba interesa.

6. SPISAK IZVORA

6.1. Knjige i članci

- Delpéré, Francis, La responsabilité du chef de l'État – Brèves observations comparatives, *Revue française de droit constitutionnel* 49/2002.
- Гавриловић, Др Михаило, *Милош Обреновић*, књига друга (1820–1826), Издање задужбине И. М. Коларца, Београд 1909.
- Genevois, Bruno, France, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction* (2002).
- Hamilton, Alexander, The Federalist No. 65, *The Federalist Papers by Alexander Hamilton, James Madison and John Jay* (ed. Garry Wills), Bantam Books, New York 1982.
- Hamilton, Alexander, The Federalist No. 78, *The Federalist Papers by Alexander Hamilton, James Madison and John Jay* (ed. Garry Wills), Bantam Books, New York 1982.
- Hasanbegović, Jasminka, *Ka filozofiji prava kao filozofiji ljudskih prava*, Dosije studio, Beograd 2021.
- Jovičić, Miodrag, *Odgovornost nosilaca javnih funkcija – uporednopravna studija*, Institut za uporedno pravo, Beograd 1968.
- Libone, Elena, Alessandro Pizzorusso, Italie, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction*, 2002.
- Маринковић, Танасије, Право у границама политике – укидају ли амандмани на Устав слободно судијско уверење? *Сведочанство припреме за промену Устава од 2006. године и струка*, Друштво судија Србије, Београд 2018.
- Маринковић, Танасије, О уставности општег реизбора судија, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2009.
- Маринковић, Танасије, Очување ауторитета и непристрасности судства као основ ограничења слободе изражавања, *Стандарди Европског суда за људска права и спорна правна питања у националној судској пракси 1–2* (прир. Ивана Крстић), Савет Европе, Београд 2015.
- Маринковић, Танасије, *Устав као конвенција – еволуција Пете француске републике* (необјављена докторска дисертација), Правни факултет Универзитета у Београду, 2008.
- Марковић, Ратко, *Управно право*, Слово АД, Београд 2002.
- Марковић, Ратко, Одговорност председника Републике – према уставима Републике Србије од 1990. и 2006. године, *Два века српске уставности* (ур. Александар Фира, Ратко Марковић), САНУ, Београд 2010.

Nicote, Séverine, Dyonisia Sidirokastriti, Grèce, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction*, 2002.

Pfersmann, Otto, Autriche, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction*, 2002.

Поповић, Драгољуб М, *Стварање модерне државе*, Издавачка агенција „Драганић“, Београд 1994.

Стојановић, Зоран, *Коментар кривичног законика*, десето допуњено издање према стању од 1. 12. 2019, Службени гласник, Београд 2020.

Sunstein, Cass R., *Impeachment – A Citizen’s Guide*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England 2017.

Zimmer, Willy, Allemagne, *Annuaire international de justice constitutionnelle XVII-2001 – Immunités constitutionnelles et privilèges de juridiction*, 2002.

6.2. Elektronski mediji

https://www.rtv.rs/sr_lat/politika/vucic-ne-gone-narkodilere-pa-izmislijaju-o-krsenju-ustava_1085881.html, poslednji put posećeno 30. marta 2021.

<https://www.danas.rs/politika/vucic-nema-sile-koja-ce-me-naterati-da-pricam-sa-liderima-opozicije/>, poslednji put posećeno 30. marta 2021.

<https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2983404/vucevic-gospodo-sudije-sluzite-li-narodu-ili-lopovima.html>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

<http://www.politika.rs/sr/clanak/395386/Vucic-Vucevic-nije-trebalo-da-govori-ali-je-rekao-istinu>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

<https://insajder.net/sr/sajt/vazno/13913/Vučić-sa-zaduženima-u-švajcarskim-francima-Videćemo-kako-država-da-preuzme-na-sebe-rešavanje-problema.htm>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

<https://insajder.net/sr/sajt/vazno/13978/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

<https://insajder.net/sr/sajt/vazno/23063/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

<https://www.glasamerike.net/a/intervju-predsednika-srbije-za-glas-amerike-/5051479.html>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

<https://rs.n1info.com/vesti/a286760-vucic-pritiska-pravosudje/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

<https://pink.rs/politika/110163/upravo-na-tv-pink-ekskluzivni-intervju-sa-predsednikom-srbije-aleksandrom-vucicem>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

<https://insajder.net/sr/sajt/tema/23776/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

<https://insajder.net/sr/sajt/tema/16558/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.

- https://www.youtube.com/watch?v=iIpNBc_73Rw, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.
- <https://rs.n1info.com/vesti/a549930-koluvija-bio-u-privrednim-delegacijama-srbije/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.
- <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/15851/>; <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/16432/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.
- <https://www.youtube.com/watch?v=d0pnhUHAAQs>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.
- <https://insajder.net/sr/sajt/tema/23840/>, poslednji put posećeno 31. marta 2021.
- <https://www.rts.rs/page/tv/sr/story/20/rts-1/3738983/dnevnik.html>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.
- <https://rs.n1info.com/vesti/a544197-vucic-bez-odgovora-na-pitanje-zasto-je-branko-stefanovic-bio-u-krusiku/>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.
- <https://pink.rs/politika/72802/ozbiljna-medjunarodna-banda-lopova-jeremicева-nevladina-organizacija-u-sluzbi-medjunarodne-korupcije>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.
- https://rtv.rs/sr_lat/hronika/tuzilastvo-dalo-nalog-policiji-da-otvori-istragu-o-bastacu_1062707.html, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.
- <https://informer.rs/vesti/politika/339707/rodic-drzavi-mora-plati-044-574-evra-reketasu-nasli-novi-lopovluk-otkriven-jos-jedan-kredit-koji-nije-vratio>, poslednji put posećeno 1. novembra 2021.

Dr Tanasije Marinković je redovni profesor Ustavnog prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu i član Ceprisa.

ISBN-978-86-901122-6-5